

Elektrik Piyasası Yasası Üzerine...

>

Elektrik Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu

12 Eylül 1980 darbesinden sonra göreve getirilen Özal hükümetleri globalleşme kapsamında, IMF ve Dünya Bankası rehberliğinde hızla özelleştirme politikalarını hayata geçirdiler. Çıkarılan 2984, 3096, 3996, 4283, 4501, 3291 ve 3974 sayılı kanunlar, Anayasa değişikliği/Uluslararası tahkim ile beslenerek ve hukuk çiğnenerek bugünlere gelindi..

Gelinen noktada 1996 yılına dayanan bir öykü yönetenlerce şu şekilde dile getirilmiştir. 12 Eylül 1997 tarihinde düzenlenen EMO 7. Ulusal Kongre kapsamındaki "Enerji Politikaları ve Özelleştirme Forumu"nda ETKB Enerji İşleri Eski Genel Müdür Vekili Osman İlhan, konuşmasında şöyle demektedir: *"İletimin devlette kalması hedeflenerek, nihai olarak bölgesel tarifeye geçme öngörülmüş idi. Bu iki başlık altında Dünya Bankası ile bir proje yürütülmüş, İngiltere modeli örnek alınmaya çalışılmıştır. Önce havuz sistemi, daha sonra Üst Düzenleyici Kurul adı altında bir proje. Bu proje Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nca Coopers And Lybrand firmasıyla birlikte yürütüldü. Üst Düzenleyici Kurul altında havuz görevini görecek bir iletim şirketi. Bu iletim şirketi nihai hedefe ulaşincaya kadar geçici bir çözüm olarak havuza üretici kuruluşlardan girdi sağlanacaktı. Üretici kuruluşlar, otoprodüktörler, üretim şirketleri özel, üretim şirketleri kamu, veya ithal enerji şeklinde havuza girdi olacaktı. İletim haklarını devlete kira ödeyerek, yine buradan dağıtıcı kuruluşlara, gros marketlere satış, daha sonra nihai tüketiciye satış. Burada yine iletim hatlarını bedel ödemek kaydıyla dağıtıcı kuruluşlara havuzdan satış. Havuzun amacı, burada oluşacak maliyet çerçevesinde bir regülatör görevi görmek. Üç türlü regülasyon imkanı var havuzun; Birincisi paçal maliyet oluşturarak ilk yıllarda santrallardan 7-8 cent, bazı alternatif enerji kaynaklarından 8-9 cent ve yüzer-gezer santrallardan 10-12 cent girdiler. Hidrolik ve termik santrallarda 4-5 cent ile paçal olarak bir maliyet oluşturmak, bu paçal maliyet üzerine belli kar koyarak dağıtıcı kuruluşlara satmak. Burada paçal maliyet oluşturma bir regülasyon (elektrik enerjisi fonu var) fon oranlarıyla oynamak ikinci maliyet ve fondan kredi ikinci regülasyon şeklinde bir regülatör görevi görerek halka daha ucuz, güvenilir, kesintisiz enerjiyi kamu kaynaklarını harekete geçirerek özel sektör dinamizmini devreye sokmak."*

Görülüyor ki bu öykü, bugün önümüze konan Elektrik Piyasası Yasası olarak çıkmaktadır.

Yeter ki kamu hizmeti kalsın!

Yetkililerce de Dünya Bankası tarafından hazırlandığı ifade edilen bu yasa, oluşturulan havuzda ülkenin ve halkın boğulması yasasıdır. Bu boğuluşu izleyenler ise suçu bugün olduğu gibi bir avuç bürokratin sırtına yıkmaktan asla çekinmeyeceklerdir.

4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun amacı, yasanın genel gerekçesinde, "elektrik enerjisi sektöründeki faaliyetlerin düzenli, hızlı ve etkin bir biçimde yürütülmesini sağlamak üzere, sosyoekonomik gelişmenin temel girdisi olan elektrik enerjisinin üretimi, iletimi, dağıtımını ile tüketicilere kesintisiz, güvenli ve düşük maliyetli olarak sunulmasına yönelik düzenlemenin, yerli ve yabancı özel sektör yatırımcılarının ağırlıklı olduğu yeni bir piyasa yapısı dahilinde gerçekleştirilebilmesi için gerekli alt yapının hazırlanmasıdır" şeklinde tanımlanmıştır. Devamla "bu amaç doğrultusunda oluşturulacak olan yeni piyasa yapısı, serbest rekabetin, tüketicilere yansıyan fiyatlar bazında gelişmesinin sağlanmasını ve fiyatların gerçek maliyetleri yansıtmasını öngörmektedir" denilerek, amaca ilişkin düşünceler pekiştirilmiştir.

Yasa ile, bir kamu hizmeti olan elektrik üretimi, iletimi, dağıtımını konularının, piyasa koşullarında özel hukuk hükümlerine göre sürdürülmesi sağlanmakta ve bağımsız bir kurul tarafından bu piyasanın düzenlenmesine ilişkin yeni ve karmaşık bir sistem oluşturulmaktadır. Bu düzenleme genel olarak, elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımını faaliyetlerinin kamu hizmeti olmaktan çıkartılması esasına dayalı olarak yapılmıştır.

Yasanın düzenlemeye çalıştığı alanın doğal tekel konumunda bulunması, yasanın amaç maddesinde elektrik enerjisi piyasasına atfedilen rekabet ortamı niteliğinin gerçekleşmesine engel oluşturmaktadır. Elektriğin üretimi, iletimi ve dağıtım sürecinin oluşturduğu bütünlük, yasayla getirilmek istenen parçalanmanın ve bu parçalanmadan umulan yararların gerçekleşmeyeceğini göstermekte ve yasanın bizzat kendisi bu durumu ortaya koymaktadır. Nitekim yasanın herhangi bir sistematığının bulunduğu ve oluşturulmak istenen piyasanın çerçevesinin çizilebilmiş olmasından ve tanımının yapıldığından bahsedilemez. Bu nedenle hemen bütün konular ya yönetmeliklere, ya da lisanslara bırakılmıştır. Düzenlendiği düşünülen konularda da bir çok çelişkiler ve tutarsızlıklar vardır. Aşağıda ayrıntılarıyla göstereceğimiz bu sorunlar ve eksiklikler, yasanın düzenleme amacıyla ilgili iddiaların gerçekleşmeyeceğini açıkça kanıtlamaya yetmektedir.

Ayrıca bu türden modelleri hayata geçiren başkaca ülkelerde yaşanan sorunlar da, elektrik enerjisi piyasasının yaratılmasının, birçok zorluklar ve olanaksızlar içerdiğini göstermektedir.

Yasanın 1. Maddesinde, "elektriğin yeterli, kaliteli, sürekli, düşük maliyetli ve çevreyle uyumlu bir şekilde tüketicilerin kullanımına sunulması"nın amaç edinildiği belirtilmektedir. Oysa, gerek ülkemizde gerekse başka ülkelerde yapılan özelleştirmelerde kamu hizmetine katkı sağlayacak herhangi bir iyileşme getirilememiştir. Kamu hizmeti alanındaki özelleştirmelerin esasen böyle bir amacı da yoktur. Aksine, kamu hizmeti kavramını daraltan bir anlayışla, sermaye için yeni ve karlı iş alanları açılmaktadır. Nitekim, başkaca kamu hizmetlerinin özelleştirilmesinde olduğu gibi, enerji alanındaki bu yasal düzenleme de, ülkemizin enerji politikalarının ürünü olarak ortaya çıkmamış, dışardan dayatıldığı şekliyle kabul edilmiştir.

Ülkemizde yaşanan AKTAŞ, ÇEAŞ, KEPEZ, Elbistan Termik Santrali vb. gibi özelleştirmelerin sonucunda yaşanmış olanlar, enerji piyasasının ne anlama geldiğini ortaya çıkarmaktadır.

Yasada piyasa faaliyetlerinin yürütülmesine, havuz sistemine, teknik hükümlere ilişkin hiçbir hüküm yoktur. Yasa sadece aktörleri tanımlamakta, nasıl faaliyet yürüteceklerini ise göstermemektedir. Bu haliyle sistemin kurulması, işletilmesi mümkün değildir. İşleyişinin yasa altı düzenlemelere bırakılması, idari usul ve hukuki güvenlik/belirlilik ilkeleri açısından sakıncalı olacaktır.

4628 sayılı yasayla, elektrik enerjisinin üretimi iletimi ve dağıtımının özel kişilere gördürülmesinde kamu hizmeti imtiyazı yöntemi yerine, lisans sistemine geçilmektedir. Elektriğin iletimi dışındaki tüm hizmetlerden kamunun çekilmesi ve tümüyle özel sektöre bırakılması amaçlanmaktadır. Lisans almak suretiyle her tüzel ve gerçek kişi bu piyasada faaliyet gösterebilecektir. Enerji fiyatları bu piyasada faaliyet gösteren şirketler arasındaki sektöre girme/dışlama mücadelesi içerisinde dalgalanacaktır. Çünkü, elektriği tüketenlerin piyasaya müdahalesi söz konusu değildir. Kamu hizmetinden yararlananların (müşterilerin) fiyatların oluşumunda herhangi bir katkısı yoktur. Bulunduğu yerde elektriği kim, ne kadar fiyattan satıyorsa kabul etmek zorundadır. Yalnızca serbest tüketici adı verilen şebekeye doğrudan bağlantısı bulunan büyük miktarda enerji tüketenlerin seçme hakları bulunmaktadır ki, bu durum konutlarda ve işyerlerinde tüketilen elektrik fiyatlarına etki edecek özellikte değildir. Dolayısıyla, diğer mal ve hizmet alanlarında olduğu gibi, arz-talep ilişkisine dayalı bir piyasa ortamının kurulması olanaksızdır.

Diğer yandan, yasanın Özelleştirme başlıklı 14. Maddesine göre, TEDAŞ, Elektrik Üretim A.Ş., bunların müessese, bağlı ortaklık, iştirak, işletme ve işletme birimleri ile varlıklarının özelleştirilmesi, Bakanlığın öneri ve görüşleriyle, 4046 sayılı yasa hükümlerine göre Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nca yapılacaktır.

4046 sayılı yasanın 1. Maddesinin son fıkrasında kamu iktisadi kuruluşlarının ve bunların müessese, bağlı ortaklık, işletme birimleri ve varlıklarının, mülkiyetin devri dışında kalan yöntemler ile özelleştirilmesinin bu kanun hükümlerine tabi olacağı, bu kuruluşların mülkiyetinin devrine ilişkin hususların, kuruluşların gördükleri kamu hizmetinin esaslarına ve özelliklerine göre ayrı kanunlarla düzenleneceği hükme bağlanmıştır.

Aynı şekilde, "Kamu Hizmetlerinin Gördürülmesinin Özelleştirilmesi" başlıklı 15. Maddede, kamu hizmeti gören kuruluşların "işletme haklarının verilmesi veya kiralanması ve mülkiyetin devri dışındaki benzeri diğer yöntemlerle özelleştirilmesi bu Kanun hükümleri çerçevesinde yapılır" denilmektedir.

Yasa çıksın, arkası sonra gelir...

Yasanın amaç maddesinde belirtildiği şekilde, enerji piyasasının istikrarlı ve şeffaf olması iddiası da gerçekçi değildir. Elektrik Piyasası Düzenleme Kurulu'nun görevleri arasında "Ticari sırlar ve gizli rekabet bilgileri de dahil olmak üzere, ticari açıdan hassas olan her türlü bilginin açıklanmasını engelleyecek usul ve esasları belirlemek ve uygulamak" yer almıştır. Bu tanıma göre, sektörde faaliyet gösteren şirketlere ait hemen bütün bilgilerin ticari açıdan hassas olarak değerlendirilmesi mümkündür. Bu durum, söz konusu piyasanın şeffaf olmayacağını, aksine ticari sır adı altında ulaşılmaz bir yapıda olacağını göstermektedir.

Ticari anlayış, mali yeterlilik, hizmete yaklaşım gibi nedenlerle hizmet kalitesi ve sürekliliği açısından verimli olmayan şirketlerin görev yaptığı bölgelerde hizmetin aksaması söz konusu olacaktır. Bu gibi durumlarda hizmetin gereği gibi yürütülmesini sağlayacak hükümler yoktur. Yasanın 11. Maddesinde yaptırımlar sıralanmıştır. Bu yaptırımların hemen tümü para cezası şeklindedir. Lisansın iptalini gerektiren durumlar karşısında ne gibi tedbirlerin alınacağı yönetmeliğe bırakılmış ve ilgili tesisin lisans sahibinin nam ve hesabına yüzyirmi gün içerisinde ihale yoluyla satışı öngörülmüştür. Dağıtım tesislerini gerektiğinde devralacak bir kamu kuruluşu öngörülmemiştir. İhale sürecinde ve ihale sonucunda satışın gerçekleşmemesi halinde hizmetin görünümüne ilişkin kamu adına herhangi bir müdahale yol ve araçları belirlenmemiştir. Bu eksiklik, uygulamada karşılaşılabilecek daha pek çok somut durumla birleştiğinde, elektrik enerjisi gibi temel bir hizmetin istikrarlı bir şekilde görünümünün sağlanmasını kuşkuyla kılmaktadır. AKTAŞ Elektrik A.Ş.'nin İstanbul İli Anadolu Yakası'nda 10 yılı aşkın bir süredir hukuka aykırı bir şekilde faaliyetine devam ediyor olması, mahkeme kararlarına rağmen bu faaliyetin ilgili kamu kuruluşlarınca devralınmamış olması, kuşkuların haklılığını pekiştirecek bir örnektir.

Kamu hizmetlerinden yararlananlar, hizmetin hiç ya da gereği gibi görülmemesi karşısında, ilgili idareye başvurmak ve hizmetin gereği gibi sunulmasını istemek hakkına sahiptir. Burada ilgili idare, Elektrik Piyasası Kurulu'dur. Kamu hizmetinden yararlananların Kurul'a başvurusu halinde, istemlerin karşılanabilmesi bu yasayla getirilen sistemin olanakları ve yasanın çizmiş olduğu çerçeve dahilinde olacaktır. Oysa getirilen sistem hizmetten yararlananlar açısından ve bir kamu hizmetinin görünümünde bulunması gereken unsurlar açısından, elektrik enerjisinin sürekli ve kaliteli verilmesini sağlayabilmekten uzaktır. Bu nedenlerle, kamu yararı ve güvenliği açısından son derece sakıncalı durumlar ortaya çıkabilecektir.

4628 sayılı EPY, tekelleşmeye yol açacak hükümler içermektedir. Özel sektör üretim şirketlerinin piyasada sahip olacağı toplam pay, bir önceki yıla ait yayımlanmış Türkiye toplam elektrik enerjisi kurulu gücünün yüzde yirmisini geçemez hükmü tekelleşmeye izin verecek niteliktedir. Ülke düzeyinde beş şirket tarafından bütün elektriğin üretilmesi durumu ortaya çıkabileceği gibi, belli bölgelerdeki üretim faaliyetinin tek elde toplanması olasılığı bulunmaktadır. Kurul tarafından verilen lisansların devredilme olanağının bulunması karşısında, tekelleşmenin yaşanması uzak bir ihtimal değildir.

Aynı durum dağıtım şirketleri açısından da geçerlidir.

Üretim ve dağıtım şirketleri arasındaki ilişkiler

Yasada bulunan önemli bir çelişkili ve sakıncalı durum ise, dağıtım şirketleri ile üretim şirketleri arasındaki ilişkilerde ortaya çıkmaktadır. Yasaya göre, "Üretim şirketleri, dağıtım şirketleri ile kontrol oluşturmaksızın iştirak ilişkisine girebilir." Diğer yandan yine yasa dağıtım şirketlerinin

"sahibi olduğu veya iştirak ilişkisinde bulunduğu üretim şirketleri"nden sözetmektedir. Bu durumda, üretim şirketleri dağıtım şirketine sahip olamayacak (yalnızca kontrol oluşturmaksızın iştirak ilişkisine girebilecek) ancak dağıtım şirketleri üretim şirketlerine sahip olabilecek! Oysa, bir dağıtım şirketi üretim şirketine de sahip olduğunda, aynı zamanda o üretim şirketinin sahip olduğu bir dağıtım şirketi ortaya çıkacaktır. Hem üretim hem de dağıtım şirketi sahibi olmak isteyenler önce dağıtım şirketi sahibi olmak suretiyle bu amaçlarını gerçekleştirebileceklerdir. Bu durum, özel tekellerin oluşmasına neden olacaktır. Özel şirketlerin kendi iletim hatlarını oluşturabilmeleri sonucu, belli bölgelerde elektrik üretimi, iletimi ve dağıtım faaliyetini ele geçirmiş tekellerle, tüketiciler karşı karşıya kalacaktır. Hizmetin bir şekilde yürütülmesi karşılığında, hizmetten yararlananların karşılaşacakları sorunlar en üst seviyeye ulaşacaktır.

Yabancılara ilişkin kısıtlamalar yoktur

Yasanın 14. Maddesinin son fıkrasında "Bu özelleştirme uygulamaları çerçevesinde, bu Kanunda belirtilen piyasa faaliyetlerinde yer alan gerçek ve tüzel kişilerden, yabancı gerçek ve tüzel kişiler elektrik üretim, iletim ve dağıtım sektörlerinde, sektörel bazda kontrol oluşturacak şekilde pay sahibi olamazlar" hükmü yer almıştır. Yabancılara getirilen bu sınırlamanın hukuki ve fiili hiçbir anlamı yoktur. Birincisi, yabancılara yalnızca "sektörel bazda kontrol oluşturmama" yönünde sınırlama getirilmiş olması, yasanın başkaca maddeleri karşısında boşlukta kalmaktadır. Sayılan sektörler "üretim", "iletim" ve "dağıtım" sektörleridir. İletim sektörü zaten kamu kuruluşunda kalmaktadır. Üretim ve dağıtım sektörlerinde, hiçbir firma toplam üretimin %20'sinden fazlasına sahip olamamaktadır. Dolayısıyla, zaten sektörel bazda yasanın tanımladığı şekilde herhangi bir "kontrol" oluşturmak olanaklı değildir. Yabancılara getirilecek sınırlama, işletme ve şirket bazında olmak zorundadır. Herhangi bir işletmenin mülkiyetinin yabancı gerçek ve tüzel kişilerin eline geçmesi önlenmelidir. Anayasa Mahkemesi'nin vermiş olduğu kararlarda, enerji ve telekomünikasyon gibi kamu hizmetlerinde yabancılara yönetim ve denetim hakkına sahip olamayacakları görüşü istikrar kazanmıştır.

İkinci olarak, yabancılara getirilen sınırlama yalnızca özelleştirme uygulamaları çerçevesindedir. Özelleştirme uygulamaları ise, mevcut işletmelere ilişkindir. Yeni işletmelerin kurulmasında ya da piyasadaki el değiştirmelerde de sınırlama getirilmeksizin, yabancı egemenliğinin kısıtlanmış olması düşünülemez. Yasada, yabancılara yönelik herhangi bir sınırlama getirilmemiş olması, Anayasaya aykırılık oluşturmaktadır.

Tüketiciler, yasa kapsamı dışında bırakılmıştır

Piyasa oluşturulmasının amacı tüketiciye kaliteli, düşük maliyetli ve sürekli elektrik arzının sağlanması olarak gösterilmişken, tüketicinin doğrudan taraf olduğu piyasaya katılımı düzenlenmemiştir. Örnek alınan sistemlerde elektrik üretimiyle ilgili kararların tüketici ihtiyaçları doğrultusunda belirlenmesi, arz güvenliğinin sağlanması, tüketicilere arz güvenliği dışında haklar sağlanması hedefleri doğrultusunda yasal düzenlemelerle tüketici konseyleri oluşturulmuş, kullanıcıların piyasa faaliyetlerine katılımı yasal güvenceye kavuşturulmuştur.

4628 sayılı yasanın amacında belirtildiği şekilde elektriğin "çevreyle uyumlu" üretim ve dağıtımının yapılmasına yönelik hiçbir düzenleme bulunmamaktadır. Aksine, geçici 4. Maddeyle mevcut işletme hakkı devirleri yapılacak olan tesislerin, devir tarihinden itibaren iki yıllık süre boyunca çevre mevzuatına uygunluğunun aranmayacağı hükmü getirilmiştir. Bu maddeyle yasa amacıyla çelişki oluşturduğu gibi, önemli çevre tahribatları yapabilecek pek çok işletmenin kontrolüne yönelik hiçbir ek tedbir de öngörülmemiştir. Örneğin, Yatağan Termik Santrali'nin çevreye vermiş olduğu zararlar nedeniyle, mahkeme kararıyla faaliyeti durdurulmuş, ancak Bakanlar Kurulu kararıyla faaliyet devam etmiştir. Şimdiki durumda, çıkacak olan yasayla, bütün termik santraller için geçerli olan bu zararlı işleyiş devam edecektir.

Yasa, DSİ'nin sahip olduğu santrallerin Elektrik Üretim A.Ş.'ye devredilmesini ve özelleştirilmesini

öngörmektedir. Bu santraller sadece hidroelektrik santrali olarak işlev görmemektedir. Aynı zamanda, sulama amaçlı olduğu gibi, heyelan kontrolüne de hizmet etmektedir. Dolayısıyla, bu santrallerin özelleştirilmesi, kamu yararı ve güvenliği açısından tehlike oluşturacaktır. Bu çeşitli görevler arasında dengenin kurulması, özelleştirmeyle olanaklı olmaktan çıkacaktır. Özel şirketler, kendi elektrik üretimlerine ağırlık vermek isteyecek, oysa santrallerin başkaca görevlerinin yerine getirilmesi aksayabilecektir.

Üretim ve iletim arızaları

Üretim tesisleri veya iletim hatlarında büyük ölçekli arızalar olduğunda, kamu adına TEAŞ kesinti programını uygulayabilmekteydi. Yeni oluşacak durumda dağıtım kuruluşlarının ve/veya serbest tüketicilerin üreticilerle doğrudan sözleşme yapmaları sözkonusu olduğundan kimin elektriğinin kesileceği ve hangi gerekçeye istinaden kesileceği belli değildir. Bu durum, arzın talebin gerisinde kaldığı (ki bugün böylesi bir durum sözkonusudur) durumlarda nasıl bir kesinti programının uygulanacağı ve burada nasıl bir yarar önceliği gözetileceği belli değildir. Bir keyfiyetin sözkonusu olacağı açıktır.

Milyarlarca dolarlık kamu zararı ortaya çıkacaktır

Yasanın geçici 4. Maddesiyle kamuya ait elektrik üretimi ve dağıtım tesislerinden işletme hakkı devri öngörülenlerden devir işlemlerini 30 Haziran 2001 tarihine kadar tamamlayamayan şirketlerin sözleşmelerinin hükümsüz kalacağı düzenlenmiştir. Bu durum işletme hakkı devri ihalesini kazanmış şirketler tarafından hukuka aykırı bir hüküm olarak değerlendirilmekte ve böyle bir hükümsüzlüğün ortaya çıkması halinde tazminat isteneceği belirtilmektedir.

Uluslararası tahkime ilişkin Anayasa değişikliği sonrası çıkarılan 4501 sayılı yasaya dayanılarak işletme hakkını devralan şirketlerle özel hukuk hükümlerine tabi sözleşmeler imzalanmıştır. Tarafların eşit hak ve yükümlülüklerle sahip oldukları sözleşmeler, idarenin tek taraflı işlemiyle haklı gerekçe olmaksızın feshedildiğinde anılan şirketlerin zararlarını ve işletme süresi boyunca elde etmeyi umdukları karı talep etmeleri borçlar hukuku açısından olası bir durum yaratmaktadır.

Kurul'un yapısı bağımsız idari otorite kavramına uzaktır

Yasanın 5. Maddesinde, 7 kişilik Kurul üyelerinin belirli nitelikteki kişiler arasından Bakanlar Kurulu'nca atanacağı, başkan ve ikinci başkanı Bakanlar Kurulu'nun seçeceği, görev süresi dolan üyenin tekrar seçilebileceği düzenlenmiştir. Tasarıda üyelerin Danıştay, Rekabet Kurulu gibi kurumların göstereceği adaylar arasından seçimi, bir üyenin iki defadan fazla seçilememesi düzenlenmişken, yasalasırken bunların kaldırılmış olması, diğer hükümlerle birlikte Kurul'un Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na bağlı bir yapılanma olacağını ortaya koymaktadır.

Bu durum, Kurul'un bağımsız idari otorite olması gerekliliğiyle bağdaşmamaktadır. Diğer bağımsız idari otoritelerde olduğu gibi, Kurul üyelerinin TBMM veya Cumhurbaşkanı'nca yasada sayılacak kurumların kendilerinin göstereceği adaylar arasından, en fazla iki dönem için seçilmesi gerekmektedir.

Merkezi planlama fikri reddedilmiş ve çözüm, piyasanın kar beklentilerine bırakılmıştır

Enerji, üzerine savaşların çıktığı ve gerek sanayileşmenin gerekse insan yaşamı açısından vazgeçilmezliği düşünülürse merkezi planlamanın en çok ihtiyaç duyulduğu sektörlerden birisidir. Bu yüzden 1970'lerde dünyada merkezi yapılara dönülmüş ve her ülke enerjiyi ucuz, sürekli, çevreci ve kaliteli üretme üzerine ayrıntılı planlar yapmışlardır. Hemen hemen tüm gelişmiş ülkelerin Ulusal Stratejik Planları vardır. Ülkemizde böylesi bir plan olmadığı gibi yeterli olmasa da DPT tarafından yapılan planların da anlamsızlaştırıldığı bir sürece girilmiştir. Girilen süreç, riski yüksek bir süreçtir. Kısmi planlı dönemde bile politik müdahaleler nedeniyle aksayan uygulama, kar beklentisi içindeki

kuruluşların insafında daha da çözümsüz hale gelecektir. Yıllık planların yanında kısa, orta ve uzun vadeli planlar ilgili tarafların katılımıyla ve hiçbir iktidarın değiştiremeyeceği güvenceye sahip bir yapı ile uygulamaya konulursa çözüm kolaylaşacaktır. Ulusal Stratejik Plan'ın önemi buradadır.

Elektrik ucuzlamayacak, tersine çok pahalı olacaktır

Yasada iddia edildiği gibi, elektriğin ucuz, yeterli, sürekli ve düşük maliyetli karşılanacağı ibaresi bize bugün California'daki yetersiz, süreksiz, dolayısıyla pahalı elektrik enerjisi politikasını çağırıyor.

1999 yılı sonu itibariyle, TEAŞ'ın kendi santrallerinde ortalama 1,9 cent'e ürettiği elektriğin maliyeti, otoprodüktör, YİD ve Yİ projeleri nedeniyle ortalama 3,3 cent'e çıkmış, 2000 yılında özel kuruluş üretimleri daha da arttığından maliyet 5,5 cent'e çıkmıştır. Ancak bu maliyet tamamen fiktiftir. Bilindiği gibi, enflasyonla mücadele çerçevesinde bu fiyat artışları tüketicilere yansıtılmamış ve TEAŞ 2000 yılı içerisinde 1.5 milyar dolar zarar etmiş ve bu zarar Hazine tarafından karşılanmıştır. Bu yasa çıkmamış olsa bile, planlanan Yİ ve YİD projeleri devreye girdiğinde 2010 yılına kadar, TEAŞ'ın zararının 30 milyar doları bulacağı DPT raporlarında belirtilmektedir. Bu yasayla, böylesi bir durum ortadan kalkacak ve ortalama maliyetin yaklaşık 2 katı bedelle satış gerçekleştirilecektir. (Uluslararası standarta; maliyetin %50'si üretimden, %30'u dağıtımdan ve %20'si iletimden kaynaklanmaktadır. Yani ortalama maliyetinin iki katı bir bedelle satılırsa, kurum normal işletme faaliyetlerini sürdürdüğü gibi, başta yenileme, bakım, arıza vb. faaliyetleri için bir birikim sağladığı gibi, yeni yatırımlar için de bir birikim sağlayabilmektedir.) Bu yasayla üretim tümünden özelleşeceğinden, santral çıkış maliyetleri ilk etapta 6.5-7 cent arasında değişecektir. Bu da, elektriğin tüketiciye 13-15 cent arasında satılması anlamına gelmektedir. Elektrik fiyatları tıpkı petrol fiyatları gibidir. Fiyatlardaki en ufak bir dalgalanma zincirleme olarak tüm mal ve hizmet fiyatlarını etkilemektedir. Yapısı gereği zaten rekabet şansı olmayan Türkiye sanayisi bu fiyat artışlarından olumsuz etkilenecek ve gerek iç pazarda, gerekse uluslararası pazarda rekabet şansını yitirecektir.

Özellikle "düşük maliyetli" iddiası yasadaki düzenlemelerin tam tersine bir sonuç vereceğinin açık olması nedeniyle diğerlerinden farklıdır. Mevcut durumda üretim, iletim ve dağıtım şebekeleri üzerinden tüketiciye ulaşan enerji maliyetinin düşürülmesi için yasada yer alan hiçbir düzenleme bulunmamakta, aksine maliyeti artırıcı pek çok yeni ek düzenlemeler getirilmektedir. Enerjinin tüketiciye ulaşım yolu üzerinde yer alan üretim şirketleri, iletim şirketi, dağıtım şirketleri aynen ve aynı maliyetler (ve varsa karları) ile korunacak ve bunlara ilaveten bu ticari ulaşım yolu üzerine toptan satış şirketi, perakende satış ve perakende satış hizmeti veren kuruluşların maliyetleri ve karları eklenmiş olacaktır. Örnek verecek olursak; bugün için TEAŞ ortalama maliyeti kWh başına 3.9 cent iken, TEAŞ dışı üretimin ortalaması 8.7 centtir. TEAŞ'ın en kısa sürede özelleştirme politikaları doğrultusunda elindeki santralleri de devredeceği düşünülürse üretici şirketlerin ortalama maliyetleri en iyimser düşünceyle 8.7 centin altına inemeyecektir. Her ticari yapı kar amacı güttüğüne göre, üreticiden 8.7 cente aldığı elektriği toptan satış, şirket hiç bir ek maliyet koymasa bile (işletme giderleri, iletim giderleri ve sürsarjlar vs.) sadece kar koyarak dağıtım şirketine satışı 10.88 cent olacaktır. Dağıtım şirketi de yine ek maliyet koymayarak (işletme giderleri, kayıp, kaçak giderleri) sadece kar koyarak 10.88 cent'e aldığı elektriği serbest olmayan tüketiciye 13.59 cent'e satacaktır. Sabit ücret, KDV ve diğerleri de eklendiğinde vatandaşın eline geçecek fatura (hükümetin 150 kWh asgari tüketim tesbiti yaptığı varsayılırsa) en iyimser şekliyle 30.000.000 TL civarında olacaktır. Bu rakam 102.000.000 TL asgari ücret alan vatandaşın gelirinin %30'unun üstünde olacaktır, ki bu özellikle dar gelirli vatandaş için elektrik kullanmama anlamına gelmektedir. Ya kaçak kullanım artacak ya da elektrik borçları artacaktır.

Oysa aynı şeyi büyük sanayici için söyleyemeyiz. Zira büyük sanayi kuruluşları ya doğrudan üretici firma ile ilişkiye geçecek ya da bugün olduğu gibi kendi ihtiyacını kendi karşılayacaktır. Sonuçta olan küçük ve orta ölçekli işletmelere ve vatandaşa olacaktır. Yasadaki tarife çeşitliliği bile (toptan satış tarifesi, iletim tarifesi, bağlantı tarifesi, sistem kullanım tarifesi, dağıtım ile perakende satış

tarifesi) her biri bir maliyet içereceğine göre bu tespitimizi haklı kılmaktadır. Bu durumda yasanın maliyet düşürücü değil maliyet artırıcı bir düzenlemeyi getireceği açıktır.

Elektrikte doğal tekel olmalıdır; rekabet beklentisi kaos getirecektir

Rekabet ortamı iddiasına gelince; elektrik enerjisi üretim ve dağıtım teknolojisinin dünyada ulaştığı boyut henüz aynı bölge içerisinde birden fazla iletim ve dağıtım şebekesi kurulmasına olanak vermemektedir. Birden fazla iletim ve dağıtım hattı tesisinin maliyeti, getirisi yanında çok fazladır. Bu da elektrik enerjisi iletim ve dağıtımında rekabete açık bir yapı olmadığı anlamına gelir. İletim ve dağıtımın rekabete uygun olmaması yani tekel olması, üreticilerin de tek alıcısının bu tekel olacağı anlamına gelmektedir. Bu da üretimde bir rekabet ortamının olmadığı anlamına gelir. Yani elektrik enerjisi üretiminden dağıtımına kadar doğal bir tekeldir. Bu özellik elektrik enerjisinin bir kamu hizmeti olması gerçeğiyle örtüşür.

Diğer taraftan rekabetin oluşmamasına neden olacak bir başka unsur da tüketici tercihidir. Örneğin A şahsı televizyon izleme konusunda kablolu yayını, komşusu uydu yayını, bir diğer komşusu da çatı antenini tercih edebilir. Oysa aynı TV yayını izlemek için gerekli olan elektrik enerjisini satın alırken A şahsı X şirketini, komşusunun da Y şirketini tercih olanağı yoktur. Bu ancak büyük sanayi kuruluşları için geçerli olabilir. Ki onlar da kojenerasyon ve otoprodüktör sistemleri ile kendi enerjilerini kendileri temin yoluna gitmektedirler.

İstikrar ve şeffaflık konusuna gelince; TEDAŞ'ı, üçe bölünen TEAŞ'ı, üretici, dağıtıcı, toptan satışı, perakende satışı şirketleri, serbest tüketici ve serbest olmayan tüketicileri, otoprodüktörleri, kurumu, piyasa mali uzlaştırma merkezi şeklinde çeşitli idari bölünme ve yapılanmalar yüzünden daha fazla kurumun yetki alanına sokulması, yetki ve görev alanları arasındaki belirsizlik bürokrasiyi artıracak, artan bürokrasi kesinlikle istikrarsızlığı getirecektir. Sektörün bütünlüklü bir yapı tarafından algılanmasındaki kolaylığın ortadan kalkmasına, uzmanlaşmış küçük kurumların sektörün bütününe algılamaktan uzak davranmalarına, yanlış ve hatalı karar almalarına ve sonuçta ülke ve kamu yararına olmayan işlemler yapılmasına dolayısıyla kaosa neden olacaktır.

Kullanıcıların bilgilenme hakkı; ticari sırlar ve gizli rekabet bilgileri de dahil olmak üzere ticari açıdan hassas olan her türlü bilginin açıklanmasını engelleyici usul ve esasların kurul tarafından belirleneceği hüküm altına alınarak kısıtlanmaktadır. Kullanıcıları doğrudan ilgilendiren ve kamu hizmeti niteliği taşıyan bir alanda böylesi muğlak bir düzenlemeyle bir çok önemli bilgi ve belgeyi kamudan saklamaya çalışmanın adı şeffaflık olmasa gerek. Aynı mantıkla, düzenleyici kurulda sektör çalışanları, EMO, tüketici temsilcileri gibi konunun doğrudan tarafı olanlar yer almadığı gibi iktidar sınırlı düzeydeki farklı kesimlerin katılımını bile engellemiştir. Bu tavır baştan olmayacağını açık ifadesidir.

Yasayla, bu sektördeki usulsüzlükler daha da artacaktır

Düzenlemenin dikkat çekici bir yanı; Anayasa hükümleri ve Anayasa Mahkemesi kararları gereği yasayla düzenlenmesi gereken bir çok konunun (ki bunlar ciltler dolusu yönetmelik, tebliğ vs. olacaktır) yasa tasarısında yönetmelik ile düzenlenmek üzere belirsiz bırakılmış olmasıdır. Örneğin lisanslar konusunda "lisans kapsamında kuruldan izin almaksızın yapılacak faaliyetlere ilişkin hükümler" in yönetmelikle belirlenmesi gibi.

Bugüne dek yaşananlar (AKTAŞ, ÇEAŞ, KEPEZ, KAYSERİ Elektrik, vb) göstermektedir ki, ne yatırımlarda, ne kayıp kaçaklarda ne de tüketiciye yansıtılan faturalarda sözleşme hükümlerine uyulmamıştır. Buna karşılık yaptırımlar yetersiz kalmıştır. Bu yasa tasarısında ise para cezaları ağırlıklı olarak esas alınmakta, bu para cezaları ise enerji sektöründe dönen katrilyonlarca TL'nin yanında (ikiyüzelli dört yüz milyar TL gibi) devede kulak kalmaktadır. Caydırıcı olması açısından cezaların, üretimi yapan kuruluş için üretim miktarına ve satış yapan kuruluşlar için satış miktarına bağlı oranlar şeklinde olması daha uygundur. Kısacası parayı veren usulsüzlük düdüğünü çalacaktır.

Yine yasayla elektrik santral ve dağıtım bölgelerinin 4046 sayılı yasa kapsamına alınması, bu kuruluşların özelleştirme idaresi tarafından mülkiyetiyle satışının önünün açılmasıdır. Bu açık hedef Dünya Bankası tarafından da dile getirilmiş ve yasa tasarısında "lisanslarında belirtilen bölgelerdeki belirlenen dağıtım tesislerini işleten ve sahip olan dağıtım şirketleri bu tesislerin yenileme, ikame ve kapasite artırım yatırımlarını yapar" ifadesinde de vücut bulmuştur.

Öte yandan, yedi kişiden oluşacak kurulda tüm yetki siyasi iradenin elinde olacaktır. Günümüzde yaşanan usulsüzlükler/operasyonlar kapsamında sıkça sözü edilen "siyasi baskı", kurul içinde nasıl aşılacaktır? Dolayısıyla yaşananlar ortada iken "kurum bu kanundan kaynaklanan görevlerini yerine getirirken ve yetkilerini kullanırken hiçbir kişi, kurum, kuruluş veya organdan emir ya da talimat almaz" lafzı ne derece gerçekçidir? Yasanın bu öngörüsünün yerine getirilmeme ihtimali aynı yasanın bir diğer hükmü gereği mümkün olabilecektir.

Yasa tasarısının diğer bir açmazı da, oluşturulan Düzenleyici Kurul'da çalışacak personelin idari hizmet sözleşmeleri ile maaş ve parasal haklar dışında 657 sayılı yasaya tabii olmak üzere görevlendirileceği, maaş ve parasal hakların belirlenmesini ise Kurul'un yapacağı hükmüdür. Anayasa'nın 128. maddesindeki kamu hizmetinin asli ve sürekli görevler, memurlar ve görevli diğer kamu görevlileri aracılığı ile haklarındaki düzenlemelerin de yasa ile yapılacağı belirtilmiştir. Anayasa hükmüne aykırı olarak Kurum personeli bir yandan 657 sayılı yasaya tabii kılınmış, bir yandan ise yasa ile belirlenmesi gereken maaş/parasal haklara ilişkin konular Kurul kararına bırakılmıştır. Bunun nedeninin Kurul personeline diğer kamu görevlilerine nazaran daha üstün haklar, daha yüksek maaş tanımak olduğu önceki uygulamalardan anlaşılabilir bir şeydir. Ancak bu durum Anayasa'ya aykırı olduğu gibi kamu personeli arasında ücret dengesizliği yaratacak bir uygulamadır.

Sektör çalışanları göz ardı edilmiş, hatta yok sayılmıştır

Böylesine kökten bir değişikliğin olduğu ve var olan yapıların dağıtıldığı bir düzenlemede çalışanlar hakkında herhangi bir tanımlamanın olmayışı çalışanların işletmeleri devir alan kişi ve/veya kuruluşların insafına terk edecektir. Zaten diğer ülke örnekleri incelendiğinde sektörde ilk etapta yüzde otuz işsizlik yaşanacağını söylemek kehanet değildir. Ülkemizde zaten ciddi bir istihdam sorunu olduğu düşünülürse işsizler ordusuna yeni neferlerin katılacağı açıktır.

Kendi ürettiğimiz enerjiden kendimiz faydalanamayacağız

Tasarının ithalat ihracatla ilgili maddeleri incelendiğinde görülecektir ki üretim ve dağıtım şirketlerinin ülkemizin doğal enerji kaynaklarını kullanarak elde ettiği elektrik enerjisini bu ülke halkına satma zorunluluğu getirilmemektedir. İstenildiği takdirde enterkonnekte sistem ile elektrik enerjisi başka ülkeye ihraç edilebilecektir. Başka ülke tüketicileri daha fazla para ödeyerek elektrik enerjisi satın alabilecek, dolayısıyla ülkemizdeki tüketicilerin taleplerini karşılama zorunluluğu olmayacaktır. İthalat ve ihracatçı firma ülke içinde ürettiği elektriği iç piyasaya verme zorunluluğu olmadığından ihraç edip, diğer yandan aynı enerjiyi ithal edebilecektir. Böylece ithalat maliyetinin yüksekliğini gerekçe göstererek serbest olmayan tüketiciye yüksek bedelle elektrik enerjisi satma yoluna gidecektir.

Zaten bu yasanın çıkarılma nedeni Avrupa Enerji Şartı ile başlayan, bir dizi düzenlemeyle devam eden ve temelde enerji kaynakları kıt olan Avrupa'nın ileride oluşacak enerji sorununu çözme niyetidir. Bu yasanın ülkemiz açısından en önemli riski, ülke tüketimi garanti altına alınmadan ve minimum maliyet hedeflenmeden ihracat ve ithalat izninin verilmesidir. Yasaya özellikle ihracat için iç tüketim fazlası ve TBMM kararı konulmalıydı. Aksi takdirde Anayasa'ya uluslararası tahkimi koymuş olan bir ülke olarak, yanibaşımızda külü ve dumanına katlandığımız Yatağan Termik Santralı'nın üretiminden yararlanamayacağımız bir ortamla karşılaşarsak hiç bir yaptırım gücümüz kalmayacaktır.

Yine yasa ile getirileceği iddia edilen rekabet yalanı için şu sorunun sorulması yeterlidir: Bugün yirmi yıllığına yüzde yüz alım ve fiyat garantisi verilmiş olan YİD ve Yİ projeleri ile işletme hakkı devredilen santrallardaki enerji satış antlaşmalarını nasıl değiştireceksiniz?

Geçmişte yaşananlar dikkate alınacak olursa piyasada pek çok taşeron şirket türeyecektir. Elektrik gibi son derece stratejik bir önemi olan enerji sektörünün denetlenmesi asla olanaklı olmayacak şekilde şirketlerin insafına terk edilecektir.

Rantabl olmayan birçok tesis kurulabilecektir

Enerji, sanayinin vazgeçilmez ve önemli girdisi olduğundan enerjideki her çeşit dalgalanma ve kesinti sanayide maliyetlerin artmasına ve sanayi ürünlerinin dünya ölçeğinde rekabet şansının azalmasına neden olmaktadır. Yani enerjide üretim maliyetinin son derece düşük olması gerekmektedir. Enerjide maliyeti düşürmenin en temel yolu da büyük ölçekli yatırımlara gidilmesidir. Oysa yasa ile çok sayıda küçük ölçekli tedarikçi piyasada yer alabilecek bu da kaynakların verimsiz kullanılması ve israf anlamına gelmekte olup ülke ekonomisini olumsuz etkileyecektir. Üstelik tedarikçiler yoğun olarak doğal gazla yöneleceğinden (doğal gaz kombine çevrim santralleri bugün kurulması ve işletilmesi en kolay elektrik üretim santralleridir. Üstelik doğal gaz santral mahalline bir kamu kuruluşu tarafından getirilmekte ve gaz temin garantisi verilmektedir), bugün üretimdeki payı %25'leri aşmış olan doğal gazın bu payını %50'lere çekeceklerdir. Bu da dışa bağımlılığı artıracak doğalgaz temininde yaşanacak sıkıntılar, hazine garantileri sonucu halkın sırtına yüklenecek yeni borçlanmalar için Dünya Bankası/IMF'nin kapısı aşındırılacak, ekonomi durma noktasına gelecektir. Doğal gaz kullanımına yönelinmesiyle hidrolik potansiyelin değerlendirilmesi tartışmalı olacaktır. Çünkü baraj yapılması eşiti bir doğal gaz santralına göre daha uzundur. İşletme aşamasında marjinal maliyetinin düşük olmasına karşın kısa vadeli kar beklentisiyle hareket eden özel kuruluşların baraj yapımına yönelmedikleri yine İngiltere örneğinde görülmektedir. Hidrolik santral yapımı ya kamu tarafından üstlenilecek (bu da bugünkü kamu işletmeciliği anlayışıyla pek olanaklı görülüyor) ya da ülkemiz suyundan gerektiği kadar yararlanamayacaktır. Oysa ortalama elektrik enerjisi maliyetlerini düşürmenin yolu üretimdeki hidrolik payının artmasından geçmektedir.

Ayrıca tasarıda;

- iletim şebekesi dışında özel iletim hatları tesis edilebileceği,
- perakende satış şirketlerinin herhangi bir bölge sınırlaması olmaksızın perakende satış faaliyetlerinde bulunacakları
- üretim, iletim ve dağıtım tesislerinin inşası ve işletmesi sırasında kamu yararı ve güvenliğini tehdit teşkil eden veya etme olasılığı bulunan durumları incelemek ve bu durumları ortadan kaldırmak amacıyla daha önceden bilgi vermek şartıyla bu tesislere el konulabileceği,
- yerli ve yabancı uzmanlar istihdam edilebileceği,
- perakende satış şirketlerinin lisanslarında elektrik enerjisi tüketim miktarlarına göre değişen tipte tarifelerin veya fiyat aralıklarının uygulanmasına ilişkin yükümlülükler yer alabileceği,
- belirli bölgelere veya belirli amaçlara yönelik olarak tüketicilerin desteklenmesi amacıyla sübvansiyon yapılması gerektiğinde bu sübvansiyon fiyatlara müdahale edilmeksizin miktarı ve usulü Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın teklifi ve Bakanlar Kurulu kararı ile belirlenmek üzere söz konusu tüketicilere nakdi geri ödeme şeklinde yapılacağı, gibi pek çok madde yorumuna açıktır.

Gerek üretim gerekse dağıtımda tekel oluşumunu engellemek için belli oranlarda kısıtlamalara gidilmiştir. Bu yasadaki daha somut bir düzenleme içeren RTÜK yasasındaki %10 'luk yasağa ilişkin maddenin yorumlanması bile Danıştay'da sorun olmuş, bu yasağı önce kısıtlayıcı yorumlayan Danıştay İdari Davalar Dairesi Genel Kurulu yeni verdiği bir kararla genişletici bir yorum getirmiş, dolayısıyla iki zıt karar vermiş bulunmaktadır. Yani açık hükme karşın medya kuruluşlarının enerji sektöründe yer almaları engellenememiştir. Nasıl medya kuruluşları hülle yoluyla diğer ihalelere

girebildiyse bu alanın da birkaç uluslar arası tekel tarafından kontrol edilmesinin önünde bir engel olmayacaktır.

Yine yasanın Kurum Gelirleri bölümünde uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından verilecek hibe kredilerden söz edilmektedir. Yurt içinde bu konuda pek çok kısıtlama varken Kurumun yurt dışından bağımsızlığı zedeleyici konuma rahatlıkla dönüşebilecek hibe kabulünü anlamak olanaksızdır.

Yine tarifeler ve tüketicilerin desteklenmesi bölümünde bağlantı fiyatları kısmında "bağlantı fiyatları şebeke yatırım maliyetlerini kapsamaz" ibaresi Elektrik Mühendisleri Odası'na olarak bizi ileride yeni bağlantı fiyatı iptali davalarının beklediğini göstermektedir.

Kamu işletmeleri özellikle zarara uğratılmıştır

Sonuç olarak anımsanmalıdır ki, renkli operasyonlar için düğmeye basıp birilerinin üzerini çizenler aslında 1980 sonrası Özal hükümetlerinin aracılığıyla "kamu işletmeciliği daima verimsizdir, özel işletmecilik daima verimlidir" mantığı ile özelleştirmenin önünü açarak ülkeyi bugüne getirmişlerdir. Geline noktada ülke varlıkları ve kaynakları sözde Cumhuriyet koruyucuları ve milliyetçi muhafazakar oligarşi tarafından satışa çıkarılmıştır. Oysa hiç bir iktisat teorisi mülkiyet ile verimlilik arasında bir ilişkiyi doğrulamamaktadır. "Mülkiyet özel sektörde olursa verimlilik artar" iddiası palavradır. Bilinmelidir ki işletmecilik denilen şey her şeyden önce bir bilimdir. Bu bilimin tek parametresi kar değildir. Aksine sosyal ve toplumsal yarar kavramı önemlidir. Devlet tüccar gibi düşünemez. Devletin temel yaklaşımı sosyal olmak zorundadır. Esas fark, hangi anlayışta bir işletmecilik yapacağımızı belirtmenizdedir. Kar amaçlı mı yoksa kamu hizmeti tanımında olan düzenli ve sürekli işletme mi? İşte fark buradadır.

Kamuda da verimli işletmeler vardır ve genel olarak sanılanın aksine Türkiye'de kamu işletmeleri öyle verimsiz değildir.

Kamu işletmeleri,

- ya o işletmelerin bazı borçlanmalara zorlanmış olması (görev zararı gibi),
- ya siyasal baskılar (şuna şu ihaleyi ver, şuna şu hakkı tanı, şuraya şu atamayı yap gibi),
- ya da bu tasarıda olduğu gibi işletmelerin üçe dörde bölünmesi suretiyle işlevsizleştirilmektedir.

Yine önemli bir nokta, Türkiye'de özelleştirme denilen uygulama, en azından şimdiye kadar söylenenlerin aksine verimliliği sağlayarak ekonomiye katkı yapma değil, bir siyasi tercih olarak bazı sektörleri tasfiye, bazı sektörleri belli kişi ve/veya kuruluşlara rant alanı olarak aktarma ve bazı alanları da uluslararası para kuruluşlarının dayatmalarıyla uluslararası tekellere açma işlemi şeklinde yürütülmüştür. Özelleştirmenin son dönemlerde ise mirasçılık mantığıyla kamunun kısa vadeli nakit gereksinimi için bir kaynak arayışı olmasıdır.

Bugüne kadar yapılan tüm özelleştirme uygulamalarına bugün TBBM'nde bulunan iktidar ve muhalefet partilerince katkı konulmuştur. Bütün partiler bu bakımdan siyasi olarak sorumludur.